

2016-06-20

Rapport om uppföljning av djurskydds- och miljökrav i livsmedelsleveranser till Bengtsfors, Dals-Eds, Färgelanda, Melleruds, Säffle och Åmåls kommuner, enligt Dalslands- kommunernas livsmedelsavtal, gällande från 2014-05-01

Inledning

Sju kommuner samverkar i gällande livsmedelsupphandling. Det är Dalslandskommunerna Bengtsfors, Dals Ed, Färgelanda, Mellerud och Åmål samt Värmlandskommunerna Säffle och Årjäng. Det finns en gemensam livsmedelspolicy från 2013-03-14 (*bilaga 1*) som ligger till grund för livsmedelsupphandlingen. Gemensamt upphandlingsdokument och livsmedelsavtal "Livsmedel 2014 dnr INK-13-0001" innehåller preciserade skallkrav om djur- och miljöhänsyn. Kostcheferna i Bengtsfors, Dals-Eds, Färgelanda, Melleruds, Åmåls samt Säffle kommuner har gett miljöstrategen i uppdrag att följa upp om djur- och miljökraven har uppfyllts. Rapporten handlar om uppföljning av ett urval av miljökraven för livsmedelsleveranser under första året i avtalet samt för specifika leveranser under hösten 2015. Resultatet går delvis att jämföra med tidigare uppföljning, rapport 2013-09-27 ([www.dalsland.se /Dalslandskommunernas kommunalförbund/Inköp](http://www.dalsland.se/Dalslandskommunernas_kommunalforbund/Inkop)). Resultatet är tänkt ska användas vid kostcheferna avstämningsmöten med leverantörerna (sker fortlöpande fyra gånger per år) men också i nästa livsmedelsupphandling. Miljöstrateg Renée Olsåker ansvarar ensam för rapportens text och statistikbearbetning av uppgifterna från leverantörerna. Arbetet har skett i nära samarbete med kostcheferna. En sammanfattning finns till denna rapport (*bilaga 2*).

Hönsfåglar med fina näbbar

© Foto: Renée Olsåker

Syfte

Rapporten ska visa hur vissa obligatoriska djurskydds- och miljökrav i livsmedelsavtalet har uppfyllts, d v s i vilken grad levererade varor har levt upp till ställda krav. Uppföljningen ska också säkerställa att rätt varor levereras under resterande kontraktstid. Det yttersta syftet är att säkra omsorg om människor och miljön, god livsmedelskvalitet samt god djurskyddsomsorg i alla led. Kontroll syftar också till att se om leverantören har spårbarhet i alla led. Rapporten ska också visa på några miljö- och klimatanpassade inköp av livsmedel, i enlighet med livsmedelspolicyn.

Krav på uppföljning

Det står i livsmedelsavtalet att ”leverantören ska ha rutiner för att säkerställa att de krav, kriterier och villkor som ställs i de olika kriteriedokumenterna för livsmedel kan upprätthållas under kontraktperioden. Uppföljning kommer att ske minst en gång per år”. I upphandlingen har Miljöstyrelsens leverantörsförsäkran använts som mall och den ska användas av leverantör som verifikation vid begäran (heter idag Upphandlingsmyndighetens leverantörsförsäkran).

Metod och utförande

Nio miljökrav har valts ut bland gällande cirka 20 miljöskallkrav i livsmedelsavtalet. Därutöver har tillfogats tre mått på ekologisk och klimatsmart mat, enligt livsmedelspolicyn. De två leverantörerna, Svensk Cater och Menigo har på begäran lämnat statistik under hösten 2015 - våren 2016. **Svensk Cater har avtal om att leverera frukt, grönsaker, rotsaker inklusive potatis, kaffe, mejeriprodukter, ägg samt färdiglagad mat. Menigo har avtal om att leverera kött, kyckling, fisk och kolonialvaror (utom kaffe).**

Årsstatistiken gäller vissa livsmedel som har levererats under det första året som livsmedelsavtalet har gällt, d v s för perioden 2014-05-01–2015-04-30. För att kontrollera om djurskyddskraven har uppfyllts har Menigo respektive Svensk Cater blivit ombudade att uppvisa verifikat för specifika leveranser hösten 2015 som kostcheferna har valt ut. Dessa leveranser, ca 2 per kommun, gäller kött, kyckling, färdiglagade köttträtter och ägg.

Frigående hönsfåglar

© Foto: Renée Olsaker

För att kontrollera om Menigo använt Upphandlingsmyndighetens fiskelista om hållbart fiske vid varje avrop har verifikat begärts för ca två specifika leveranser av fisk per kommun. För att kontrollera om efterskörsbehandling med svampbekämpningsmedel eller tillväxtreglerande medel har använts efter skörd vid produktionen av äpplen, potatis och lök

eller gröningshämmande medel på potatis och lök har verifikat för specifika leveranser krävts in från Svensk Cater. Leverantörsförsäkringen enligt Miljöstyrningsrådet/Upphandlingsmyndigheten har begärts in för att verifiera djurskyddskraven, hållbart fiske respektive kemisk behandling av frukt och grönt i någorlunda slumpvis utvalda leveranser. (En årsvis redovisning av verifikat för samtliga livsmedelsleveranser skulle bli alltför omfattande.

Miljöstrategen har gått igenom och bearbetat årsstatistiken samt granskat varje leverantörsförsäkringen för utvalda livsmedelsleveranser. Miljöstrategen har tidigare gjort liknande uppföljning av miljö- och djurskyddskraven i då gällande livsmedelsavtal för de 6 kommunerna (rapport 2013-09-27). Redan 2007 gjorde miljöstrategen uppföljning av ett fåtal miljö- och djurskyddskrav i levererade livsmedel till Melleruds kommun. Jämförelsetal från tidigare uppföljningar har i möjligaste mån infogats i denna rapport. Av valda 12 krav har 6 krav aldrig tidigare varit redovisade vid uppföljning i Dalsland. Det finns en analys för varje uppföljt miljökrav där kostcheferna har tillfört synpunkter.

Samtliga gällande miljö- och djurskyddskrav

Nedan beskrivs samtliga gällande miljö- och djurskyddskrav enligt livsmedelsavtalet. För att se miljökraven som följs upp i denna rapport hoppa till nästa avsnitt.

Lamm på bordet © Foto: Renée Olsåker

Uppgifterna i leverantörsförsäkringen ska på begäran innehålla följande för produkter av köttråvara (nöt, gris, lamm, fågel): i vilket land djuret är uppfött, slaktat och förädlad, samtliga levererade produkter ska vara fria från salmonella serotyper, djuret ska ha transporterats max 8 timmar till slakt, djuret ska vara helt bedövat när avblodning sker, antibiotika ska användas endast efter ordination av veterinär och när det är veterinärmedicinskt motiverat.

För **nöt och lamm** gäller också att avmaskningsmedel endast ska användas efter ordination från veterinär. För **nöt** gäller också att eventuell avhorning eller andra kirurgiska ingrepp ska ske endast efter bedövning samt att foder ska vara fritt från fiskråvara under hela produktionstiden.

För **gris** gäller också att svanskupering ej ska förekomma.

För **fågel** gäller också att näbbtrimning (avklippning av näbben) och kastrering ej ska tillämpas i uppfödningen.

För **ägg** gäller uppgifter om vilket land värphönsen är uppfött i, näbbtrimning eller annan rutinmässig förändring av näbben på värphöns ska ej ske, värphönsen ska vara frigående, antibiotika ska användas endast efter ordination av veterinär och när det är veterinärmedicinskt motiverat, samtliga levererade produkter ska vara fria från salmonella serotyper.

För **fisk och skaldjur** ska endast fiskråvara som är markerad med ”Bra” eller ”OK” enligt Miljöstyrningsrådets fisklista offereras. Produkten (frost, färsk, beredd, processad eller halvfabrikat) ska vara spårbar genom hela förädlingskedjan med minst fångszon, handelsbeteckning (vetenskapligt namn) och produktionsmetod (odlat/vilt).

De vanligaste mjölkprodukterna: mjölk (lätt, mellan, standard, 3 % och lactosfri mellan 1,5 %), fil 3 % och A-fil 3 % samt yoghurt (mild naturell 3 %, mild med vanilj 2 %, slät (utan bitar) med olika smaker, lactosfri och turkisk 10 %) ska uppfyllas kriterierna enligt förordning (EG) 834/20071 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter.

För **övriga mjölkprodukter** som ej är ekologiska ställs krav på att uppgifter om vilket land produkten är producerad i, nötkreatur över 6 månader ska ha tillgång till bete eller annan utevistelse under en sammanhängande betessäsong, svärnedbrytbara och bioackumulerande ämnen, t ex ämnen som klassas som PBT eller vPvB enligt REACH, ska ej användas i mjölkproduktionen, eventuell avhorning eller andra kirurgiska ingrepp ska ske endast efter bedövning, samtliga levererade produkter ska vara fria från salmonella serotyper, antibiotika respektive avmaskningsmedel ska endast användas efter ordination från veterinär.

Blivande mjölkbonde?
© Foto: Renée Olsåker

För **frukt, bär, grönsaker, baljväxter, rotsaker och potatis** ska ursprungsland ges skriftligt om var varan är odlad och förädlad (gäller ej sammansatta varor).

För **äpplen, potatis och lök** ska ej efterskördbehandling med svampbekämpningsmedel eller tillväxtreglerande medel, s.k. smartfresh, ha använts efter skörd och ej heller gröningshämmande medel på **potatis och lök**.

Potatis i vatten får inte innehålla natriumdisulfit.

För **samtliga produkter av mjöl** (råg, vete, korn, havre), **flingor/gryn** (råg, vete, korn, havre och majs), **socker och/eller ris** ska produktionsland (dvs var produkten är odlad och eventuellt förädlad) ges skriftligt. Varan ska vara fri från GMO i märkningspliktig mängd.

Stallgödsel som använts på producentgårdar ska understiga en nivå på 170 kg totalkväve per hektar och år.

För **kaffe, te, kakao, drickchoklad, bananer och socker** gäller att produkterna ska uppfyllas kriterierna enligt förordning (EG) 834/20071 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter. För **kaffe, te, kakao, drickchoklad, bananer och socker** gäller också att produkterna ska vara odlade under sådana förhållanden som är förenliga med: ILO:s åtta kärnkonventioner (nr 29, 87, 98, 100, 105, 111, 138 och 182), FN:s barnkonvention artikel 32, den arbetsmiljölagstiftning, arbetsrätt, lagstiftad minimilön samt socialförsäkringsskydd som gäller i produktionslandet. (ILO = International Labour Organisation inom FN och känns lättast igen genom certifiering och märkning med Fairtrade, Rainforest Alliance eller motsvarande.)

Nio utvalda djur- och miljökrav enligt livsmedelsavtalet och tre krav enligt livsmedelspolicyn

Följande skallkrav är utvalda för att tillgodose god djuromsorg i alla led:

Obligatoriskt skallkrav 1: Hönsfåglar ska ej ha utsatts för näbbtrimning. Begäran har ställts om verifikat från Svensk Cater för 12 leveranser av utvalda äggprodukter hösten 2015. Begäran har ställts om verifikat från Menigo för 12 leveranser av utvalda kycklingprodukter hösten 2015.

- **Obligatoriskt skallkrav 2:** Djuret ska ha transporterats max 8 timmar till slakt.
- **Obligatoriskt skallkrav 3:** Djuret ska vara helt bedövat när avblodning sker.
- **Obligatoriskt skallkrav 4:** Grisar ska ej ha varit utsatta för svanskupering. Begäran har ställts om verifikat från Menigo för 12 leveranser av utvalda kycklingprodukter hösten 2015 samt 12 leveranser av utvalda köttprodukter hösten 2015. Begäran har ställts om verifikat från Svensk Cater för 11 leveranser av utvalda färdiglagade köträtter. Krav 4 har inte följts upp tidigare.

Följande skallkrav enligt livsmedelsavtalet är utvalda för att tillgodose god miljöhänsyn:

- **Obligatoriskt skallkrav 5:** Mjolk (lätt, mellan, standard, 3 % och lactosfri mellan 1,5 %), fil 3 % och A-fil 3 % samt yoghurt (mild naturell 3 %, mild med vanilj 2 %, slät m olika smaker, lactosfri och turkisk 10 %) ska uppfylla kriterierna enligt förordning (EG) 834/20071 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter. Redovisas kommunvis ur årsstatistik från Svensk Cater för alla mjölkprodukter. Krav 5 har inte följts upp tidigare.
- **Obligatoriskt skallkrav 6:** För fisk och skaldjur ska endast fiskråvara som är markerad med ”Bra” eller ”OK” enligt Miljöstyrningsrådets fisklista offereras. Begäran har ställts om verifikat från Menigo för 12 leveranser av utvalda fiskprodukter.
- **Obligatoriskt skallkrav 7:** För äpplen, potatis och lök ska ej efterskördbehandla med svampbekämpningsmedel eller tillväxtreglerande medel, s.k. smartfresh, ha använts och ej heller groningshämmande medel efter skörd på potatis och lök. Begäran har ställts om verifikat från Svensk Cater för 12 leveranser av äpplen, 12 leveranser av potatis samt 12 leveranser av lök. Krav 7 har ej följts upp tidigare.

Ett äpple om dagen...

© Foto: Renée Olsåker

- **Obligatoriskt skallkrav 8:** Kaffe, te, kakao, drickchoklad och bananer ska uppfylla kriterierna enligt förordning (EG) 834/20071 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter. Redovisas kommunvis ur årsstatistik från Svensk Cater för bananer och

kaffe. Redovisas kommunvis ur årsstatistik från Menigo för te och kakao. Krav 8, endast bananer har följts upp tidigare.

Utvalda skallkrav enligt livsmedelsavtalet för att tillgodose god etik, d.v.s mänskliga rättigheter:

- **Obligatoriskt skallkrav 9:** Kaffe, te, kakao, drickchoklad och bananer ska vara producerade/odlade under sådana förhållanden som är förenliga med ILO:s åtta kärnkonventioner om tvångsarbete, barnarbete, diskriminering, föreningsfrihet samt organisationsrätt (nr 29, 87, 98, 100, 105, 111, 138 och 182), FN:s barnkonvention artikel 32, den arbetsmiljölagsstiftning samt arbetsrätt som gäller i produktionslandet. Redovisas kommunvis ur årsstatistik från Svensk Cater för bananer och kaffe. Redovisas kommunvis ur årsstatistik från Menigo för te, och kakao. Krav 9, endast bananer har följts upp tidigare.

Fairtradetemadag på gymnasiet i Mellerud

© Foto: Renée Olsåker

Ibland inspireras man av grannkommunerna
Kanske det gäller Fairtrade City också?

Utvalda inriktningsmål om ekologisk och klimatsmart mat:

Inriktningsmålen/kraven 10 - 12 nedan är hämtade ur livsmedelspolicyn, där det står att "Målet är att inköp av ekologiska och andelen närproducerade livsmedel ska öka för att nå minsta möjliga miljöpåverkan." samt "Livsmedelsupphandlingen och måltidsproduktionen har som mål att utvecklas för att minska klimatpåverkan och miljöbelastning."

- **Krav 10:** Inköpskostnad för ekologisk andel av totalkostnaden för inköpta livsmedel. Redovisas kommunvis ur årsstatistik från Svensk Cater sammanräknad med årsstatistik från Menigo.
- **Krav 11:** Inköpskostnad för ekologisk andel av totalkostnaden för inköpta grönsaker och frukt. Redovisas kommunvis ur årsstatistik från Svensk Cater.
- **Krav 12:** Inköpskostnad för andelen ris repektive matkorn (matvete/ mathavre/korngryn) i förhållande till inköpet av allt ris och matkorn. Redovisas kommunvis ur årsstatistik från Menigo. Krav 12 har ej följts upp tidigare.

Resultat

Uppföljning - obligatoriskt skallkrav 1

Hur säkerställde respektive leverantörer att ”hönsfåglar ej har utsatts för näbbtrimning”?

Svar från leverantörerna:

Svensk Cater har visat upp begärd leverantörsförsäkring för 12 utvalda leveranser av äggprodukter genom Producentbedömning från Stjärnegg i Ödeshög där egenkontroll intygar att ”unghöns och föräldragenerationens näbbar inte är förändrade genom t.ex. trimning.” Vidare har uppvisats Miljöstyrningsrådets leverantörsförsäkring ifylld 2015-05-21 av Stjärnegg i Linköping där intygas att Stjärnegg är tredjepartsgranskad av Länsstyrelsen (förbud mot näbbtrimning enligt svensk djurskyddslag) samt andrapartsgranskad av Svenska Äggs Omsorgsprogram. Ursprungsland är Sverige för alla ägg som levererats hittills och som ska levereras under resterande avtalstid, uppger Svensk Cater.

Menigo har visat upp begärd leverantörsförsäkring för 12 utvalda leveranser av kycklingprodukter. Intyg finns att fågeln är kläckt, uppfödd, slaktad och förädlad i Sverige. Guldfågeln AB hänvisar i verifikat till tredjepartsgranskning av Svensk Fågel-märkning och Djuromsorgsprogram - tredjepartsgranskad. Kronfågel AB hänvisar i verifikat till Svensk Fågel och Livsmedelsverkets offentliga kontroll på slakterierna.

Inköp av fågel (kyckling) med svenskt ursprung totalkostnad under perioden 2014-05-01–2015-04-30 (Inom parentes perioden 2011-06-01–2012-05-31)

	Procentuell andel kyckling med svenskt ursprung	Inköpskostnad för andel kyckling med svenskt ursprung	Inköpskostnad totalt sett för kyckling av allt ursprung
Bengtstors	100 % (74 %)	245 192 kr	245 192 kr (42 102 kr)
Dals Ed	96 % (92 %)	117 779 kr	122 787 kr (45 341 kr)
Färgelanda	91 % (94 %)	154 359 kr	169 080 kr (98 549 kr)
Mellerud	100 % (82 %)	268 189 kr	268 189 kr (104 904 kr)
Säffle	99 % (52 %)	332 531 kr	335 928 kr (226 382 kr)
Åmål	99 % (85 %)	393 690 kr	398 669 kr (242 180 kr)

Analys: Verifikaten för ägg och likaså verifikaten för kycklingprodukter är tillfredställande och visar att respektive leverantör lever upp till kravet på att näbbtrimning inte får förekomma i produktionen. I tabell ovan kan utläsas att totalmängden inköpt kyckling med svenskt ursprung har ökat och ligger nu på mellan 91 – 100 %. Låg vid förra uppföljningen mellan 52 – 94 %. Andelen kyckling har med andra ord ökat sedan förra uppföljningen När det gäller

svenska kycklingprodukter uppfyller de skullkrav 1 att näbbtrimning inte får förekomma på kycklingar och höns, vilket är svenskt lagkrav men förekommer inom EU.

Uppföljning - obligatoriskt skullkrav 2

Hur säkerställde leverantörerna att ”djuren hade transporterats maximalt 8 timmar till slakt”, djur som levererades i form av kött, kyckling och färdiglagade kötträtter?

Uppföljning - obligatoriskt skullkrav 3

Hur säkerställde leverantören att ”djuret ska vara helt bedövat i samband med slakt när avblodning sker”?

Uppföljning - obligatoriskt skullkrav 4

Hur säkerställde leverantören att ”grisar ej har varit utsatta för svanskupering”?

Svar från leverantören Menigo:

Menigo har visat upp leverantörsförsäkran för 10 av 12 utvalda leveranser av köttprodukter. Nio verifikat redovisar att köttet är svenskt. SCAN hänvisar i verifikat till svensk djurskyddslagstiftning, mottagningskontroll på slakterier mm. Servicestyckarna hänvisar i verifikat till leverantörs frågeformulär. Värmlands Chark AB hänvisar i verifikat till tredjepartsgranskning av Livsmedelsverkets offentliga kontroll på slakterierna. Den tionde leverantörsförsäkran från Gothemsgården Gotland AB innehåller ingen uppgift om ursprungsland. För två leveranser saknas verifikat men dessa ligger utanför avtal, är EU-råvara och verifikat finns inte för EU-kött.

Julskinka

© Foto: Renée Olsåker

Inköp av kött (från Menigo) totalkostnad och andel svenskt ursprung under perioden 2014-05-01–2015-04-30 (Inom parentes perioden 2011-06-01–2012-05-31)

	Procentuell andel kött och chark med svenskt ursprung via Menigo	Inköpskostnad för andel kött och chark med svenskt ursprung	Inköpskostnad totalt sett för kött och chark av allt ursprung
Bengtsfors	81, 5 % (62,7 %)	791 242 kr	971 227 kr (1 364 676 kr)
Dals Ed	82, 5 % (64,4 %)	408 108 kr	494 597 kr (785 261 kr)
Färgelanda	87,1 % (60,3 %)	538 538 kr	618 309 kr (1 015 718 kr)
Mellerud	90, 1 % (61,8 %)	698 063 kr	775 066 kr (1 583 711 kr)
Säffle	81,2 % (42,8 %)	1071 217 kr	1319 788 kr (2 654 958 kr)
Åmål	87,0 % (56,7 %)	937 076 kr	1077 023 kr (2 776 149 kr)

Analys av svar och leveranser från Menigo:

För nio av tio leveranser uppvisades tillfredställande verifikat över att djurskyddskraven har uppfyllts. Verifikatet från Gothemsgården Gotland AB innehåller ingen uppgift om ursprungsland och det avslöjades nyligen att ansvariga kallats till domstol för ett omfattande fusk med märkningen av kött, där bl.a. utländskt kött märkts som svenskt och t.o.m. märkts som svenskt ekologiskt kött. De resterande två leveranserna (kotlettrad Sousvide och kassler från Gudruns) beställdes av köken utanför avtal och verifikat finns inte för detta EU-kött.

Totalmängden kött med svenskt ursprung, vilket med säkerhet uppfyllde skullkraven 2, 3 och 4, utgjorde mellan 81 – 90 % i de sex kommunerna, under första årets leveranser från Menigo. Detta kan jämföras med årsstatistiken från förra uppföljningen då totalmängden kött (inklusive färdigrätter med kött) låg mellan 43 – 64 %. Andelen svenskt kött har med andra ord ökat sedan förra uppföljningen. Svenskt kött uppfyller generellt skullkraven 2, 3 och 4. Kostcheferna uppger att beställningslistorna från Menigo ibland saknar ursprungsland. Ursprungsland ska ovillkorligen stå med för respektive produkt i beställningslistorna under resterande avtalstid. Menigo har några gånger skickat ersättningsvaror vilka inte uppfyller kraven men det är sällan och har blivit betydligt bättre än det var vid förra uppföljningen.

Svar från leverantören Svensk Cater:

Svensk Cater har visat upp begärd leverantörsförsäkran för 11 av 13 utvalda leveranser av färdiglagade köträtter. Endast tre verifikat från en leverantör innehåller det som efterfrågats i begäran om verifikat, därför redovisas varje verifikat separat enligt följande:

Verifikat för tre leveranser av nötköttbullar SärNär artikelnr 8099 (Åmål, Bengtsfors och Säffle) utfärdat 2015-10-06 från Orkla Foods Sverige innehåller ett annat artikelnummer 18062. I verifikatet hänvisas till ”Inköpskrav” och ursprungsland saknas.

Verifikat utfärdat 2014-02-12 för färdigstekt lösfryst kebabskav från Haugen-Gruppen AB (leverans till Dals-Ed) intygar att det uppfyller Miljöstyrningsrådets idag gällande kriterier för produktgrupp animalier och hänvisar till annat intyg ”Upphandlingsrekommendationer, Haugen, kebabskav” från Korv-Görans Kebab 2014-02-11 som uppger korta transporter till slakt men det framgår inte om det innebär max 8 timmar. Där intygas att nötkreaturen är bedövade före avblodning och att ursprungsland är Finland. I dokument ”Produktinformation kebabskav” nämns MSR kriterier för slakttransport max 8 timmar men verifikat visas ej upp.

När det gäller Findus Oxpytt så kommer det från Brasilien (leverans till Dals-Ed) skriver Svensk Cater att det inte finns verifikat för det är en artikel de inte svarade med i upphandlingen eftersom det inte uppfyllde samtliga krav. Svensk Cater uppger att kostcheferna har lagt till Oxpytt, se minnesanteckningar från sortimentsråd 2014-11-25.

I verifikat för leveranserna från SCAN (köttbullar och hamburgare till Färgelanda samt hamburgare till Mellerud) anges att köttet är svenskt och hänvisas bl.a. till svensk djurskyddslagstiftning och mottagningskontroll respektive bedövningskontroll via Livsmedelsverkets offentliga kontroll på slakterierna.

Verifikat för begärt artikelnr 9205 kalvfrikadeller (leverans till Säffle) anger ett annat artikelnummer 5425 för svenska kalvfrikadeller/svenskt nötkött från Findus Sverige AB utfärdat 2015-05-05. I detta verifikat anger Findus ”Inspektion i egen regi” för transport av djuren max 8 timmar till slakt respektive bedövad slaktmetod.

Verifikat för artikelnr 99122 för järpe Provencale SärNär från Orkla Foods Sverige (leverans till Säffle) innehåller ett annat artikelnummer 18876 från Orkla Foods Sverige. Verifikatet hänvisar till ”Inköpskrav” och det saknas ursprungsland för detta kött.

Inlämnad ingrediensdeklaration för (leverans Säffle) artikelnr 9064 för pannbiff MAXI anger SCAN att gris- och nötköttet är svenskt men detta är inget verifikat över hur djurskyddskraven har uppfyllts.

Verifikat från Orkla Foods Sverige till artikelnr 40143 (leverans jägarbiff Åmål) utfärdat 2015-12-22 för jägarbiff men med ett annat artikelnummer 147566 anger ”Inköpskrav” och innehåller inte ursprungsland för köttet.

Det saknas verifikat för leverans falukorv (Säffle) artikelnr 40417.

Uppdukat smörgåsbord

© Foto: Renée Olsåker

Inköp av färdiglagade kötträtter (från Svensk Cater) totalkostnad och andel svenskt ursprung under perioden 2014-05-01–2015-04-30

	Procentuell andel färdiglagade kötträtter med svenskt ursprung via Svensk Cater	Inköpskostnad för andel färdiglagade kötträtter med svenskt ursprung	Inköpskostnad totalt sett för färdiglagade kötträtter av allt ursprung
Bengtsfors	90,5 %	261 147 kr	288 667 kr
Dals-Ed	88,1 %	159 011 kr	180 426 kr
Färgelanda	92,2 %	205 982 kr	223 383 kr
Mellerud	98,2 %	519 448 kr	529 008 kr
Säffle	85,4 %	769 219 kr	900 789 kr
Åmål	85,5 %	821 187 kr	960 934 kr

Analys av svar och leveranser från Svensk Cater:

Endast för tre av leveranserna visas tillfredställande verifikat över hur djurskyddskraven har uppfyllts och det är verifikaten från SCAN över leveranserna av köttbullar och hamburgare.

6 verifikat innehöll brister men levererat svenskt kött uppfyller troligen djurskyddskraven: Orkla hänvisar i fyra verifikat till ”Inköpskrav” men det styrker inte att djurskyddskraven verkligen har uppfyllts. Ursprungsland saknas i verifikatet men uppgifter om att nötköttbullar SärNär och järpe Provencale SärNär är svenska har sökts fram i excelfilen över färdigrätter. Under förutsättning att de två nya artikelnumren i verifikaten överensstämmer med följesedlarnas begärda artikelnummer uppfyller de två produkterna nötköttbullar SärNär och järpe Provencale SärNär troligen djurskyddskraven.

Under förutsättning att verifikatet för kalvfrikadeller från Findus Sverige AB gäller artikelnr 9205 så är köttet svenskt och därmed uppfylls troligen djurskyddskraven. Inspektion i egen regi för transport av djuren max 8 timmar till slakt respektive bedövd slaktmetod torde innebära att Findus har egna slakterier.

Inlämnad ingrediensdeklaration för för pannbiff MAXI är inget verifikat men SCAN uppger att gris- och nötköttet är svenskt, vilket troligen uppfyller djurskyddskraven.

Två verifikat innehöll brister och visar inte att djurskyddskraven har uppfyllts: Orkla hänvisar i verifikat över jägarbiff i krögarklass till ”Inköpskrav” men det styrker inte att djurskyddskraven verkligen har uppfyllts. Ursprungsland saknas i verifikatet men i excelfilen över färdigrätter har sökts fram att jägarbiffen kommer från Tjeckien.

Verifikat från Haugen-Gruppen AB för leverans av lösfryst kebabskav från Finland hänvisar till verifiering genom annat likvärdigt intyg sam bestyrker att bedövd slaktmetod tillämpas

men det finns ingen hänvisning till utomstående part som kan verifiera detta och inte heller verifieras att djurskyddskraven har uppfyllts beträffande transport av djur under max 8 timmar. Det finns en bra tanke med de tre dokumenten från Haugen-Gruppen men de saknar oberoende parts granskning.

För två leveranser saknas verifikat över hur djurskyddskraven har uppfyllts: Det saknas verifikat för leverans av falukorv som kommer från Tjeckien, enligt excel fil över färdigrätter.

Det saknas också verifikat för leverans av Findus Oxpytt som kommer från Brasilien men Oxpytt har lagts till i avtalat av kostcheferna, då det inte finns någon produkt som uppfyller djurskyddskraven.

Andelen färdiglagade köträtter där köttet hade svenskt ursprung, under första året i avtalet med Svensk Cater, utgjorde mellan 85 - 98 % i de sex kommunerna, se ovanstående tabell. Denna andel uppfyllde skullkraven 2, 3 och 4 med säkerhet. Tidigare resultat, se tabell över kött från Menigo där färdiglagade köträtter ingick vid förra uppföljningen.

Inom EU finns krav på 10 timmars maximal transporttid för djur på väg till slakt medan Sverige av djurskyddsskäl har lagstiftat om max 8 timmar. Dispens från maximala transporttiden medges inte i Sverige men det kan förekomma i andra länder. Svanskupering av grisar är förbjudet enligt svensk lagstiftning men tillåtet inom EU inom 1 vecka från födseln sedan krävs bedövning och veterinär och det krävs att det finns bevis på problem som inte gått att åtgärda på annat sätt.

Svenskt kött är en säkerhet för att djuret alltid är helt bedövat innan avblodning sker. EU-direktiv (93/119/EEG) anger som huvudregel att bedövning ska ske men undantag kan medges för religiös slakt. Religiös slakt förekommer på väldigt många slakterier inom EU och uppskattningsvis märks halva den slaktade köttmängden som ”halal” eller ”kosher”, medan uppskattningsvis halva köttmängden går vidare och säljs som vanligt kött, där spårbarheten av detta kött är obefintlig. Sverige har ett särskilt djurskyddskrav på att alla djur ska få bedövning före snittläggning och det är bara Norge, Island, Lettland, och Schweiz som också har detta krav. Övriga EU-länder har ingen garanti för att bedövning sker vid religiös slakt.

Närproducerad, Hällans betesmark i Färgelanda kommun © Foto: Renée Olsåker

Uppföljning - Obligatoriskt skallkrav 5

Hur har leverantören Svensk Cater säkerställt att levererade mjölkprodukter har uppfyllt kriterierna enligt förordning EG 834/20071 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter?

Redovisas kommunvis i följande tabell, framtaget ur årsstatistik från Svensk Cater.

Inköp av ekologiska mjölkprodukter samt totalkostnad för dessa avtalade mjölkprodukter med Svensk Cater under perioden 2014-05-01–2015-04-30

	% andel ekologisk mjölk, fil, yoghurt	Kostnad eko-logisk mjölk, fil, yoghurt	Inköpskostnad totalt för avtalade mjölkprodukter
Bengtsfors	97 %	550 769 kr	568 939 kr
Dals-Ed	93 %	299 412 kr	322 831 kr
Färgelanda	78 %	346 650 kr	445 726 kr
Mellerud	95 %	619 756 kr	652 700 kr
Säffle	93 %	720 959 kr	772 799 kr
Åmål	87 %	745 396 kr	857 667 kr

Analys: Andelen mjölkprodukter som var ekologiskt producerade varierade under året mellan 78 – 97 % i de 6 kommunerna. Orsaken till att det inte är hundra procent ekologiskt beror på att tillgången i början av avtalsperioden inte var i fas med kommunernas beställningar. I början av avtalsperioden kunde inte Svensk Cater leverera alla avtalade ekologiska mjölkprodukter utan skickade ersättningsvaror. Vid nästa kontroll borde resultatet ligga vid hundra procent.

Uppföljning - Obligatoriskt skallkrav 6

Hur har leverantören Menigo säkerställt att levererade fisk och skaldjur har uppfyllt kravkriteriet att endast produkter som är markerade med ”Bra” eller ”OK” enligt Miljöstyrningsrådets fisklista har offererats?

Svar från leverantören:

Menigo har visat upp begärd leverantörsförsäkran för 13 av 14 utvalda leveranser av fiskprodukter. Feldt's Fisk & Skaldjur AB, Menigo Foodservice AB, Findus Sverige AB, Royal Greenland Sweden AB och Domstein Fodds AB hänvisar alla till att MSC-certifikat verifierar att Miljöstyrningsrådets fiskelista 10401 har uppfyllts. För artikelnummer 743536 makrillfilé med skinn styckfryst intygar Feldt's Fisk & Skaldjur AB i Leverantörsförsäkran

2015-12-14 att de följt Fiskelistan 10401. Ansjovisfilé från Grebbestad finns ej med Fiskelistan och Orkla Foods Sverige kan därför inte uppvisa något verifierkat på den.

Eftersom många fiskebestånd och fiskarter är hotade både längs svenska kuster och internationellt sett är det värdefullt att också på en årsbasis redovisa inköpt MSC-märkt fisk enligt följande tabell. Förklaring av MSC, se nedan.

Inköp av MSC-märkt fisk totalkostnad under perioden 2014-05-01–2015-04-30
(Inom parentes perioden 2011-06-01–2012-05-31)

	Inköpskostnad för fisk som är märkt med MSC (ibland också KRAV-märkt	Total inköpskostnad för fisk
Bengtstors	58,6 % 149 492 kr (28 %)	255 273 kr
Dals Ed	60,2 % 121 123 kr (40 %)	201 034 kr
Färgelanda	53,8 % 153 438 kr (49 %)	285 307 kr
Mellerud	57,6 % 221 531 kr (34 %)	384 934 kr
Säffle	77,1 % 517 487 kr (40 %)	671 219 kr
Åmål	67,5 % 383 919 kr (39 %)	568 496 kr

Lax men kommer den från hållbart fiske? © Foto: Renée Olsåker

Tonfisen är fiskad med skonsam fiskemetod.

Analys:

För tretton av fjorton leveranser uppvisades tillfredställande verifikat, dvs att Fiskelistan har uppfyllts. Leveransen av anjovisfilé på burk kunde ej verifieras. Konserverad ansjovis görs oftast av skarpsill vilken inte är bedömd enligt Fiskelistan. Orkla Foods uppger att denna anjovisfilé är vildfångad fisk från fångstområde 27 Nordöstra Atlanten, vilket i nuläget inte låter sig bedömas. Rekommenderas att leverantören/underleverantörerna laddar ner Fiskelistan varje månad från Konkurrensverkets hemsida www.kkv.se (tidigare Miljöstyrningsrådet).

En garanti för skonsam fiskemetod och beståndsstatus är märkning enligt kriterierna för MSC eller motsvarande, t.ex. kriterierna för KRAV. MSC = Marine Stewardship Council, certifierar utifrån eget regelverk för beståndsstatus och fångstmetoder. KRAV certifierar ekologisk produktion samt har eget regelverk om bestånd och fångstmetoder. Varje leverantör som producerar eller säljer KRAV-märkta respektive MSC-märkta produkter får revision regelbundet genom ett certifieringsbolag. Kunden kan följa upp att förpackningen har en logga av KRAV eller MSC. Detta gäller fryst, färsk samt konserverad fisk och skaldjur.

Inköp av fisk märkt med MSC utgjorde mellan 54 – 77 % i de sex kommunerna under första året i avtalet, att jämföra med förra uppföljning då årsstatistiken låg 28 – 49 %. MSC-märkt fisk har med andra ord ökat sedan förra uppföljningen. Fisk som är märkt med MSC uppfyller med säkerhet skallkrav 6.

Uppföljning - Obligatoriskt skallkrav 7

Hur säkerställde leverantören att efterskördshandling genom s.k. smartfresh, d.v.s. behandling med svampbekämpningsmedel eller tillväxtreglerande medel efter skörd ej har använts på potatis, lök respektive äpplen? Hur säkerställde leverantören att gröningshämmande medel ej har använts efter skörd på potatis och lök?

Verifikaten från Svensk Cater innehåller inte det som efterfrågats i begäran om verifikat, därför redovisas varje verifikat separat enligt följande:

Svar från leverantören om ursprungsland och efterskördshandling av äpplen och lök:

EW Ewerman AB uppger i egentillverkad leverantörsförsäkran 2015-12-18 att ”Växtskyddsmedel i form av svampmedel mm används enligt gällande regelverk för konventionella respektive ekologiska produkter.” I ett tillägg 2016-02-12 säger EW Ewerman AB ” Vi ställer krav på våra leverantörer att användning av växtskyddsmedel utförts enligt rekommenderad användning, GAP (Good Agricultural Practice) och därmed uppfyller kraven gällande resthalter. Detta verifieras genom en GlobalGap certifikat utfärdat av internationellt erkända och oberoende kontrollorgan samt Livsmedelsverkets bekämpningsmedelskontroll. Det är tillåtet att använda växtskyddsmedel i konventionella produkter och inom EU så finns det gemensamt fastställda gränsvärden för alla godkända växtskyddsmedel i enlighet med (EG) nr 396/2005). Gränsvärden avser hur mycket av medlet som får finnas kvar i produkten när den konsumeras. Gränsvärdena är satta med stor säkerhetsmarginal så att även de känsligaste grupperna skyddas. En del av medlen används tidigt under odlingen eller bryts ner så snabbt att man bara i undantagsfall kan hitta rester av dem i grödan efter skörd. Vi erbjuder även ett brett sortiment av ekologiska produkter, inom ekologisk odling används främst

förebyggande åtgärder som bra växtföljd och motståndskraftiga sorter samt biologisk bekämpning av sjukdomar och skadegörare.”

EW Ewerman AB anger att ursprungsländer för äpplen är EU, Italien och Polen för äpple Royal Gala. (I begäran av verifiering för 13 äppelleveranser har lagts in ursprungsland från följesedlarna så att det framgår att tre leveranser är svensk Aroma, tre leveranser är ospecificerade svenska äpplen, en leverans är röda svenska ekologiska äpplen, tre leveranser är Royal Gala EU, en leverans är Royal Gala Frankrike, en leverans är Royal Gala Frankrike eller Italien och leveransen av Golden delicious saknar uppgift om ursprungsland.)

EW Ewerman AB anger att ursprungsland för gul och röd lök är Holland, Danmark eller Sverige. Nya Zeeland nämns inte, vilket var ett av ursprungsländerna enligt begäran om verifiering, se följande parentes. (I begäran av verifiering för 14 lökleveranser har lagts in ursprungsland från följesedlarna när det fanns angivet, dvs för 10 lökleveranser av 14. Av lökleveranserna är fem från Danmark, en från Sverige, en från Nederländerna, en från antingen Nederländerna eller Sverige, en från antingen Danmark eller Sverige och en från Nya Zeeland.)

Lök, äpplen och potatis följdes upp – inte morötter denna gång
© Foto: Renée Olsåker

Analys av svar från leverantören av äpplen och lök:

Svensk Cater har inte intygat/verifierat att efterskördbehandling med svampbekämpningsmedel eller tillväxtreglerande medel ej har använts på äpplen och lök som levererats. Ingen av 14 lökleveranser går helt fri från misstankar och endast en av 14 äppelleveranser går fri från misstankar, vilket är en leverans är svenska ekologiska äpplen. Tvärtom kan man anta att svampmedel och tillväxtreglerande medel har använts efter skörd på både äpplen och lök eftersom EW Ewerman AB försäkrar bl.a. att ”svampmedel mm används enligt gällande regelverk för konventionella respektive ekologiska produkter”. Miljöstyrningsrådets leverantörsförsäkran har inte använts, vilket stod som skallkrav i gällande avtal för uppföljning av detta skallkrav 7, och egentillverkad leverantörsförsäkran är mycket kortfattad och innehåller inte det som efterfrågas.

Det verkar som att underleverantören och därmed leverantören inte accepterar att Dalslandskommunerna har ställt ett eget skallkrav på lök och äpplen, vilket hamnar i zonen mellan konventionellt producerade och ekologiskt producerade varor, men skallkravet finns med i tecknat avtal, där beställaren har all rätt att ställa krav som ska följas. Det är inte acceptabelt att strunta i detta obligatoriska skallkrav och garantier fordras för att alla äpplen och all lök som levereras under återstoden av avtalet ska vara odlade utan efterskördbehandling med svampbekämpningsmedel eller tillväxtreglerande medel (äpplen

och lök). Inte heller ska groningshämmande medel ha använts efter skörd på lök. Vid nästa uppföljning ska detta krav ha följts.

Det ska finnas spårbarhet så att ursprungsland för en levererad vara ska kunna uppges, vilket brister i verifieringen från Svensk Cater av begärda leveranser av äpplen och lök. I stället finns en allmän deklaration om diverse ursprungsländer inom EU vilken inte stämmer då Nya Zeeland saknas ursprungsland för lök.

Kommunerna rekommenderas att avropa ekologiskt odlad frukt och grönsaker alternativt svenskproducerad, för då finns en stor garanti för att slippa bekämpningsmedelsrester. Detta har stickprovskontrollen av frukt och grönsaker visat som utförs varje år av Livsmedelsverket.

Svar från leverantören om ursprungsland och efterskärdsbehandling av potatis:

Aviko Norden AB anger i ett intyg att ”samtliga bolag inom Aviko Norden följer Miljöstyrningsrådets krav gällande efterskärdsbehandling. Således gäller detta efterfrågade artiklar 1009, 1010 och 1025.” De andra efterfrågade artiklar 45462, 60069, 40755, 60075 och 44167 nämns ej i de två intygen.

Avika anger ”Beträffande potatisens ursprung så kommer närmare 70 % från Svenska odlare i Västergötland, Halland och Skåne. Övrig potatis kommer från Danmark.”

Svaret angående äpplen, lök och potatis var nästan ”uppåt väggarna” och det var odlingen på bilden också.

© Foto: Renée Olsåker

Analys av svar från leverantören av potatis:

Miljöstyrningsrådets leverantörsförsäkran har inte använts, vilket stod som skallkrav vid uppföljning av detta krav 7 i gällande avtal. Svensk Cater har inte intygat/verifierat att efterskärdsbehandling med svampbekämpningsmedel, tillväxtreglerande medel eller groningshämmande medel ej har använts på potatisen som levererats. Aviko anger att de följer Miljöstyrningsrådets krav gällande efterskärdsbehandling men Miljöstyrningsrådet utfärdar inga reglerande krav. Det har däremot Dalslandskommunerna gjort i sin upphandling och ställt obligatoriskt skallkrav på leverantören att potatis som levereras inte får vara behandlad efter skörd med svampbekämpningsmedel, tillväxtreglerande medel eller groningshämmande medel. Det är inte acceptabelt att strunta i detta skallkrav och garantier fordras för att all potatis som levereras under återstoden av avtalet ska vara odlad utan efterskärdsbehandling med svampbekämpningsmedel, tillväxtreglerande medel eller groningshämmande medel. Vid nästa uppföljning ska detta krav ha följts.

Det ska finnas spårbarhet så att ursprungsland för en levererad vara ska kunna uppges, vilket brister i verifieringen av begärda leveranser av potatis. I stället finns ett allmänt intyg om att ursprungsländerna är Sverige och Danmark för levererad potatis. Inget ursprungsland fanns heller angivet på följesedlarna för de specifika 13 potatisleveranserna (som kostcheferna valt ut) och som begärts verifikation för.

Kommunerna rekommenderas att avropa svenskproducerad eller ekologiskt odlad potatis för då finns en stor garanti att slippa bekämpningsmedelsrester. Det har stickprovskontrollen av frukt, potatis, rotsaker och grönsaker visat som varje år utförs av Livsmedelsverket.

Uppföljning - Obligatoriska skallkrav 8 och 9

Hur säkerställde leverantörerna att BANANER, KAFFE, TE och KAKAO uppfyllde kriterierna enligt förordning (EG) 834/20071 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter samt var producerade/odlade under sådana förhållanden som är förenliga med ILO:s åtta kärnkonventioner och barnkonventionen? (Förklaras sida 4.)

Fairtrade märkt kaffe, te och drickchokald

© Foto: Renée Olsåker

Redovisas kommunvis i följande fyra tabeller, framtaget ur årsstatistik från Svensk Cater respektive Menigo.

Svensk Caters leverans av bananer, ekologiskt och rättvisemärkt samt totalkostnad under perioden 2014-05-01–2015-04-30

(Inom parentes perioden 2011-06-01–2012-05-31)

	% andel ekologiska + Fairtrade bananer	Kostnad ekologiska + Fairtrade bananer	% andel ekologiska bananer, men ej Fairtrade	Kostnad ekologiska bananer, men ej Fairtrade	Inköpskostnad totalt för bananer
Bengtstors	95,6 % (84,1%)	39 163 kr	-	-	40 972 kr
Dals Ed	97,2 % (98,8%)	27 609 kr	-	-	28 400 kr
Färgelanda	98 % (87,4 %)	33 967 kr	-	-	34 643 kr
Mellerud	100 % (69,0 %)	59 413 kr	-	-	59 413 kr
Säfte	91,1 % (29,9 %)	64 734 kr	-	-	71 066 kr
Åmål	96,5 % (14,2 %)	121 816 kr	0,5 %	562 kr	126 264 kr

I tabellen redovisas ej konventionellt odlade bananer men det är inräknat i totalpriset

Svensk Caters leverans av kaffe, ekologiskt, rättvisemärkt och konventionellt odlat samt totalkostnad för under perioden 2014-05-01–2015-04-30

	% andel ekologiskt samt rättvisemärkt kaffe	% andel endast rättvisemärkt kaffe	% andel endast ekologiskt kaffe	% andel konventionellt producerat kaffe	Inköpskostnad totalt för kaffe
Bengtstors	99,4 %	0,6 %	--	--	135 104 kr
Dals Ed	98,0 %	1,3 %	--	0,4 %	196 747 kr
Färgelanda	98,9 %	0,7 %	--	0,4 %	104 103 kr
Mellerud	100 %	--	--	--	115 519 kr
Säfte	98,8 %	1,2 %	--	--	140 619 kr
Åmål	89,6 %	8,7 %	--	1,7 %	221 533 kr

Menigos leverans av te, ekologiskt, rättvisemärkt och konventionellt odlat samt totalkostnad för under perioden 2014-05-01–2015-04-30

	% andel ekologiskt + Fairtrade te	Kostnad ekologiskt + Fairtrade te	% andel Rainforest Alliance te	Kostnad Rainforest Alliance te	% andel konventionellt odlat te	Kostnad konventionellt odlat te	Inköpskostnad totalt för te
Bengtstors	34,2 %	2554 kr	30,8 %	2301 kr	35 %	2613 kr	7468 kr
Dals-Ed	28,6 %	2237 kr	63,8 %	4992 kr	7,6 %	590 kr	7819 kr
Färgelanda	42,6 %	1343 kr	41,4 %	1302 kr	16 %	504 kr	3149 kr
Mellerud	30,4 %	869 kr	40,3 %	1153 kr	29,3 %	838 kr	2860 kr
Säffle	28,9 %	1346 kr	56,9 %	2648 kr	14,2 %	664 kr	4658 kr
Åmål	38,4 %	2920 kr	54,9 %	4176 kr	6,7 %	512 kr	7608 kr

Menigos leverans av kakao/drickchoklad, ekologiskt, rättvisemärkt och konventionellt odlat samt totalkostnad för under perioden 2014-05-01–2015-04-30

	% andel ekologiskt + Fairtrade kakao	Kostnad ekologiskt + Fairtrade kakao	% andel konventionellt odlat kakao	Kostnad konventionellt odlat kakao	Inköpskostnad totalt för kakao
Bengtstors	12,7 %	1098 kr	87,3 %	7525 kr	8623 kr
Dals-Ed	56,7 %	5811 kr	43,3 %	4432 kr	10243 kr
Färgelanda	45,0 %	1725 kr	55,0 %	2104 kr	3829 kr
Mellerud	53,4 %	1620 kr	46,6 %	1413 kr	3033 kr
Säffle	33,1 %	3237 kr	66,9 %	6539 kr	9776 kr
Åmål	6,2 %	521 kr	93,8 %	7854 kr	8375 kr

Analys:

Beträffande levererade **bananer** från Svensk Cater är det ingen större skillnad mellan kommunerna där inköpen av ekologiska och rättvisemärkta bananer har varierat mellan 91 % (Säffle) – 100 % (Mellerud). Vid förra uppföljningen 2013 varierade inköp av bananer

mycket, mellan 14 % till 99 %. Ekologiska och rättvisemärkta bananer är nu självklart både för beställarna i kommunerna och för leverantören.

Schysst producerade bananer.

© Foto: Renée Olsåker

Kakaoböner i glas

Beträffande levererat **kaffe** har leverantören Svensk Cater och beställarna i kommunerna inte reagerat på att de sociala kraven om mänskliga rättigheter försvunnit från listorna. När det även saknades i årsstatistiken framkom det att Svensk Cater missat att påföra rättvisemärkt både i försäljningslistor och i årsstatistiken. Med kompletterad statistik framkommer att ekologiskt kaffe och rättvisemärkt (Fairtrade/Rainforest Alliance/UTZ) har varierat mellan 90 % (Åmål) – 100 % (Mellerud) under första året i avtalet. Rättvisemärkt kaffe som inte är ekologiskt producerat utgjorde mellan 0,6 - 8,7 % vilket innebär ett bra utfall för rättvisemärkt på totalt mellan 98 – 100 % i de 6 kommunerna. Rent konventionellt odlat kaffe utgjorde endast 0,4 – 1,7 %.

Beträffande levererat **te** från Menigo har det rättvisemärkta teet varierat i kommunerna mellan 65 % (Bengtsfors) – 93 % (Åmål). Leveranserna av ekologiskt te varierade i de 6 kommunerna mellan 29 % (Dals-Ed och Säffle) – 43 % (Färgelanda). Orsaken att den ekologiska andelen te är så låg beror till vis del i att en del vill fortsätta avropa specialteer som inte är ekologiska samtidigt som många teer blivit rättvisemärkta.

Beträffande levererad **kakao och drickchoklad** från Menigo har den ekologiska och rättvisemärkta kakaon varierat ganska stort mellan kommunerna, 6 % (Åmål) – 57 % (Dals-Eds kommun). Orsaken till denna skillnad torde vara att livsmedelsavtalets krav inte riktigt har nått ut i de kommunala köken till de som gör avrop. Ansvar för inköp till de kommunala köken varierar mellan kommunerna och kostchefen kan inte alltid bestämma vad som ska köpas i.

Uppföljning av kraven 10, 11 och 12

Hur har kommunerna miljöanpassat inköpen i enlighet med livsmedelspolicyn som säger ”Målet är att inköp av ekologiska och andelen närproducerade livsmedel ska öka”

Totala andelen ekologiskt producerade produkter redovisas kommunvis i följande tabell, sammanräknat ur årsstatistik från båda leverantörerna Svensk Cater och Menigo.

Andel inköp av ekologiska livsmedel i förhållande till totalkostnaden för livsmedel under perioden 2014-05-01–2015-04-30 (Inom parentes perioden 2011-06-01–2012-05-31)

	Procentuell andel ekologiska livsmedel	Total inköpskostnad för ekologiska livsmedel	Total inköpskostnad för livsmedel
Bengtstors	14,0 (2,7 %)	848 519 kr	6 079 943 kr
Dals Ed	16,6 % (3,7 %)	552 800 kr	3 336 709 kr
Färgelanda	17,5 % (3,4 %)	1 084 643 kr	6 193 575 kr
Mellerud	14,5 % (2,2 %)	874 338 kr	6 019 168 kr
Säffle	11,5 % (2,4 %)	1 079 062 kr	9 367 021 kr
Åmål	12,9 % (0,6%)	1 260 502 kr	9 731 583 kr

Ekologiska vindruvor © Foto: Renée Olsåker

I följande tabell redovisas andelen ekologiskt producerad frukt, grönsaker, rotfrukter, lök och potatis av totalmängden inköpt frukt och grönsaker.

Inköp av ekologisk frukt och grönsaker samt totalkostnad frukt och grönsaker under perioden 2014-05-01–2015-04-30

(Inom parentes perioden 2011-06-01–2012-05-31)

	Procentuell andel ekologiska frukt och grönsaker	Inköpskostnad för ekologiska frukt och grönsaker	Inköpskostnad totalt för frukt och grönsaker
Bengtsfors	6,6 % (6,6 %)	52 406 kr	795 236 kr
Dals Ed	13,4 % (1,8 %)	46 702 kr	349 455 kr
Färgelanda	34,3 % (1,6 %)	333 235 kr	970 053 kr
Mellerud	9,8 % (1,7 %)	62 993 kr	643 836 kr
Säffle	7,3 % (3,1 %)	71 388 kr	982 477 kr
Åmål	10,6 % (1,3 %)	126 485 kr	1 189 137 kr

Analys:

Inköp av ekologiska livsmedel (andelen av totalkostnaden för livsmedel) brukar vara ett nyckeltal i många kommuner och i de 6 kommunerna varierade ekologiskt mellan 12 - 18 %. Det har skett en stor ökning av ekologiskt, för vid förra uppföljningen låg det mellan 1 – 4 % i dessa kommuner. Regeringens antog år 2005 ett ”inriktningsmål” för att öka användningen av ekologiska livsmedel inom offentlig sektor där målet är att 25 % av livsmedlen ska vara ekologiska år 2010. Den övervägande delen av de livsmedel som upphandlas och konsumeras idag i Dalslandslandskommunerna och Säffle är konventionellt producerade. Många andra svenska kommuner har högre andel ekologiskt.

Ekologisk frukt & grönt (frukt, grönsaker, lök och potatis) utgjorde mellan 7 – 34 % i de 6 kommunerna, att jämföra med förra uppföljningen då det låg på 1 – 7 %. Färgelanda kommun har köpt mycket ekologisk frukt & grönt (34 %) och en stor mängd frukt & grönt i förhållande till kommunens storlek. Färgelanda kommun har haft inskrivet i budgeten att öka andelen krav- och rättvisemärkta samt ekologiska varor i måltidsverksamheten, vilket kan vara en förklaring del av förklaringen.

Älg- och hundpizza är svårt att beställa! Motivmässigt.

© Foto: Renée Olsåker

Hur har kommunerna miljöanpassat inköpen i enlighet med livsmedelspolicyn som säger ”Livsmedelsupphandlingen och måltidsproduktionen har som mål att utvecklas för att minska klimatpåverkan och miljöbelastning.”

Kostcheferna har gått utbildning om klimatsmart mat och de har börjat ersätta ris med matkorn t.ex. matvete. Detta har följts upp och redovisas i följande tabell.

Inköp av ris respektive matkorn (matvete/mathavre/korngryn) i förhållande till totalkostnaden för dessa produkter under perioden 2014-05-01–2015-04-30

	Procentuell andel ris	Inköpskostnad för ris	Procentuell andel matkorn	Inköpskostnad för matkorn	Inköpskostnad totalt för ris och matkorn
Bengtsfors	96,4 %	19 176 kr	3,6 %	708 kr	19 884 kr
Dals Ed	86,5 %	11 442 kr	13,5 %	1779 kr	13 221 kr
Färgelanda	88,5 %	24 992 kr	11,5 %	3242 kr	28 234 kr
Mellerud	86,0 %	18 715 kr	14,0 %	3 055 kr	21 770 kr
Säffle	86,8 %	27 420 kr	13,2 %	4 155 kr	31 575 kr
Åmål	95,1 %	48 085 kr	4,9 %	2 500 kr	50 585 kr

Analys:

Inköp av ris dominerar med mellan 86 – 96 % i ”gruppen” ris och matkorn (matvete, matvete, gourmetkorn etc). Matkorn står för 4 – 14 % i de 6 kommunerna. Grötris har räknats in i andelen ris. Ris är inte någon klimatsmart mat då det alltid transporteras lång väg och dessutom släpps klimatpåverkande metangaser ut under risodlingen. Matkorn t.ex. matvete är mycket mer klimatsmart och kan delvis ersätta ris. I framtiden borde det av klimatskäl kunna serveras mer matvete, mathavre etc. och mindre mängder ris.

Pasta kan ibland också ersätta ris © Foto: Renée Olsåker

Rapportering av resultat

Denna rapport har först gått till kostcheferna så att de kunnat lämna synpunkter. Rapporten har skickats till leverantörerna och presenterats vid en presskonferens 2016-06-20. Därefter har den skickats ut till berörda politiker i direktionen för Dalslandskommunernas Kommunalförbund, till Kommunstyrelsen i respektive kommun (som också är teknisk nämnd) och till Dalslands miljönämnd. En föredragning kan göras för intresserade politiker, kostchefer och andra i kommunerna.

En del kycklingar är riktigt go'a!
© Foto: Renée Olsåker

Tankar inför framtida livsmedelsupphandlingar

Den största miljöpåverkan, i ett livscykelperspektiv, kommer från livsmedel, transporter och boende. Livsmedel står för ca en tredjedel av alla miljöpåverkan. Det vore bra om beslut med procentsatser kunde tas i varje kommun om ekologisk andel av totala livsmedelsinköpet. Med ekologiskt producerade frukt och grönsaker slipper man ifrån bekämpningsmedelsrester och bidrar till ett hållbart jordbruk.

Det finns intresse av närproducerat både av kött och grönsaker och det starkaste skälet är att minska de klimatpåverkande transporterna av varor. Från början var tanken att följa upp närproducerat kött i denna rapport men eftersom det inte finns någon officiell definition på vad som är närproducerat så hoppades det över den här gången. Det är viktigt att begreppet närproducerat inte ifrågasätts. Vid förra uppföljningen gjordes ett försök där inköp av ”närproducerat” kött från charkuterier inom 20 mil varierade mellan 6 – 16 % i de 6 kommunerna. Närproducerat var ett grovt instrument där det inte är säkerställdes hur mycket kött som verkligen har närproducerats inom 20 mil. Då uppmärksammades frågan om ursprung till kött i högsta grad gällande importerat hästkött som fanns med vid ett av de charkuterier som vi bedömde som närproducent. Närproducerat medför inte automatiskt att miljöpåverkan blir liten. Det måste till mer preciserade krav och exempelvis extensivt bete/hagmarkskött/gräsbeteskött skulle kunna vara ett bra sådant krav i nästa upphandling.

Genetiskt modifierade organismer (GMO) är inte med i denna uppföljning/rapport men det finns skäl att ställa krav i kommande upphandling på att soyasammansatta vegetariska produkter inte ska innehålla GMO och att foder till djuren inte ska innehålla GMO, vilket skulle kunna utgöra största riskerna för GMO. Krav på verifikat angående detta bör ställas redan under anbudstiden.

Erfarenheter från tre uppföljningar av livsmedelsavtalen tyder på att detta med bevisen om att djurskydd- och miljökraven har uppfyllts blir lite bättre och säkrare för varje upphandling. Uppföljning av livsmedelsavtal måste fortfarande vara en viktig del även i framtida upphandlingar. Det underlättar om man från början av upphandlingen har ställt krav på verifikationer och sedan begär in verifikat ganska direkt. Detta leder till att kvalitetssäkrade metoder tas fram för verifikat redan under anbudstiden, då alla anbudsgivare vill göra bra ifrån sig och fokuseringen är skärpt. Som upphandlare ska man reagera när anbudet kommer in, om det är otydligt vad som åsyftas med ett verifikat för att ett visst miljökrav. Det ska tydligt stå i avtalet om uppföljning och vad beställaren vill kunna utläsa varje gång varorna levereras. I framtiden bör det också gå att läsa av miljöeffekterna och om möjligt få dem kvantifierade, t.ex. där inköp enligt avtal ger högre andel miljöanpassade varor med högt ställda miljökrav och därmed minskad miljöpåverkan. Om ställda djurskydds- och miljökrav inte kan verifieras av en leverantör är det inte bra och någon form av sanktion bör ske, för ytterst kan det ha varit missvisande gentemot andra anbudsgivare. Om svaren vid en uppföljning visar att leverantören inte helt uppfyller miljökraven är det dock en avvägningsfråga, för marknaden bör få chans att utvecklas i samma takt som miljökraven skärps och det måste finnas förutsättningar att få in anbud nästa gång.

Snart är det jul igen! Och en ny livsmedelsupphandling är igång.

© Foto: Renée Olsåker

Dalsland 2016-06-20

Renée Olsåker

miljöstrateg, Dalslands miljökontor, Dalslandskommunernas kommunalförbund

renee.olsaker@miljo.dalsland.se